

PŘEHLED A HODNOCENÍ DIPLOMOVÝCH PRACÍ SE ZAMĚŘENÍM NA DĚJINY KULTURY

E v a M u š k o v á

Cílem tohoto příspěvku je zhodnocení diplomových prací se zaměřením na dějiny kultury, které vznikly na katedře historie od jejích počátků do roku 2007. Smyslem je ukázat, jaká témata a s jakou úspěšností byla na katedře historie zpracovávána, a na základě jejich rozboru vymezit, kterým tematickým okruhům by mohla být do budoucna v oblasti dějin kultury věnována pozornost.

Pokud se chceme zabývat diplomovými pracemi, které se zaměřují na dějiny kultury, musíme v první řadě vymezit pojem „dějiny kultury“. Podle Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost je kultura „*soubor hodnot vytvořených tělesnou i duševní činností lidí a utvářejících lidskou společnost; soubor těchto hodnot v jisté vývojové etapě, civilizace*“.¹ Dějiny kultury by tedy měly být z nejširšího úhlu pohledu historií toho, co vytvořila lidská společnost.

Problematiku vymezení pojmu „dějiny kultury“ nám jednoduše pomohou vyřešit samotné diplomové práce katedry historie. Pokud si důkladně prostudujeme jejich seznam, vyčlení se několik kulturních tematických okruhů, které byly v průběhu činnosti katedry historie zpracovány. Nikoho jistě nepřekvapí, že se zde nenacházejí práce věnující se dějinám hudby či dějinám literatury, jelikož tato tematika spadá spíše do kompetence jiných kateder.

Diplomové práce katedry historie se v dějinách kultury specializovaly téměř výlučně na kulturní památky, jejich historii, vývoj a osoby s nimi spojené. Pozornost byla věnována kulturním památkám určité oblasti (21%), sakrálním památkám (20%), kulturnímu vývoji Plzně (11%), lidové architektuře (9%), klášterům (8%), hradům a zámkům (8%), památkám určitého uměleckého slohu

¹ FILIPEC, J. A KOL. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2007, s. 155.

(7%), fortifikačním památkám (6%), tvrzím (5%), kulturnímu přínosu šlechty nebo konkrétních osob (4%) a památníkům (1%) – viz graf č. 1.

První diplomová práce s kulturní tematikou byla obhájena jako jedna z prvních již v roce 1963. Jednalo se o práci Oldřicha Valenty „*Kulturní rozmach Plzně v období dovršení průmyslové revoluce*“, jejímž vedoucím byl Václav Čepelák. Tato práce v žádném případě nedosahuje úrovně současných diplomových prací a rozhodně by v dnešní době u obhajoby neobstála. Jedná se v podstatě o dvacet pět stránek o Plzni v 60. letech 19. století opsaných z jedné, v té době již překonané, publikace.²

Přibližně dvacet let nebyla kultuře věnována téměř žádná pozornost. Situace se radikálně změnila od roku 1983, kdy bylo každoročně až do současnosti obhajováno vždy několik těchto prací. Úrodné byly obzvláště roky 1985³, 1986, 1992, 2000. O počtu diplomových prací s kulturní tematikou v jednotlivých letech vypovídá graf č. 2.

Zadávání témat diplomových prací vychází ze zájmu studentů, ale většinou bývá mnohem více ovlivňováno specializací a zájmem pedagogů, kteří témata diplomových prací vypisují a následně práce odborně vedou (viz graf č. 3). Nejvíce prací, konkrétně 29, vzniklo zásluhou Jany Janusové. Dlouhodobě se dějinám kultury a především památkové péči věnoval Tomáš Jílek, pod jehož vedením byla napsána většina kulturněhistorických prací ze 60. a 70. let. O jeho neutichající energii svědčí také to, že měl monopol na tento typ prací i po roce 2000. Celkově jich bylo pod vedením Tomáše Jílka napsáno a úspěšně obhájeno 27. Velkou pozornost této problematice věnoval Jan Kumpera, který vedl 18 diplomantů. Pět diplomových prací vzniklo pod vedením kunsthistorika Vratislava Ryšavého a do soudku dějin kultury přispěla také Helena Východská se třemi pracemi a po jedné Jindřich Vacek, Václav Čepelák, Jaroslav Toms a Jiří Stočes.

² LÁBEK, L. *Plzeň v letech šedesátých, vznik Občanské záložny a její vývoj*. Plzeň, 1938.

³ Tato skutečnost je ovlivněna také tím, že v roce 1985 obhajovalo diplomové práce celkově nadprůměrné množství studentů.

Jak již bylo řečeno, největší pozornost v oblasti dějin kultury byla a stále je věnována kulturním památkám určitého regionu. Většina těchto diplomových prací má pouze kompilační charakter a nedosahuje příliš vysoké úrovně. Kvalitnější bývají ty práce, které zároveň obsahují didaktickou aplikaci teoretické části nebo se specifikují na určitý typ památek, např. diplomová práce Miroslavy Mrázové „*Zmizelé památky ve Strakoncích*“ z roku 2002.⁴

Nebezpečím pro celkovou úroveň diplomových prací katedry historie je skutečnost, že v současné době bývá tato tematika zpracovávána studenty učitelství 1. stupně, kteří mají o historii, nebo spíše vlastivědu, velký zájem, ale zákonitě nemohou zvládat odbornou historickou práci na takové úrovni jako studenti historie. Katedra historie se bude muset s touto skutečností co nejlépe vypořádat a nejspíš bude nutné „přivřít oči“, protože by byla škoda odrazovat studenty (studentky) od jejich nadšení z regionálních dějin.

Zajímavý trend lze vysledovat u diplomových prací zabývajících se sakrálními památkami – viz graf č. 4. Nabízelo by se, že tyto práce začaly být psány po roce 1989, ale skutečnost je jiná. Obrovský boom sakrální tematiky propukl již v roce 1985, kdy se církevním památkám odvážil věnovat Jan Kumpera – všechny práce obhájené před rokem 1989 vznikly pod jeho vedením. Nejvíce diplomových prací věnujících se sakrálním památkám bylo obhájeno v roce 1992; zde je možno vidět uvolnění v této oblasti po roce 1989. Po roce 1999 se sakrálními památkami již nikdo nezabýval. Až v letech 2006 a 2007 vznikly dvě diplomové práce věnující se sakrálním památkám na Přešticku⁵ a ve Stříbře.⁶

Kulturnímu vývoji Plzně bylo věnováno konkrétně sedm diplomových prací. Již zmiňovaná první práce Oldřicha Valenty, dále tři práce z 80. let, které

⁴ Vedoucí Tomáš Jílek.

⁵ MAJEROVÁ, JITKA. *Sakrální památky v mikroregionu Přešticko: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2006. Vedoucí diplomové práce Helena Východská.

⁶ MARTÍNEK, PAVEL. *Církevní stavby a instituce ve Stříbře: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2007. Vedoucí diplomové práce Jiří Stočes.

se zabývaly stavebním vývojem Plzně⁷, významnými stavebními památkami⁸ a vývojem městských domů v období feudalismu.⁹ Záslouhou působení Vratislava Ryšavého na katedře byla zpracována plzeňská architektura 1. poloviny 20. století¹⁰ a vybrané památky novorenesanční architektury¹¹. Všechny tyto práce dosahují relativně vysoké úrovně a je škoda, že se kulturnímu vývoji Plzně v rámci diplomových prací nevěnuje více pozornosti.

S nebyvalou tematickou nevyvážeností se setkáváme u diplomových prací věnujících se klášterům a církevním řádům. Je až zarážející, jak velká pozornost byla věnována klášteru v Plasích a cisterciáckému řádu, kdežto ostatním klášterům a řádům nebyla pozornost věnována téměř žádná.

Výjimku tvoří velmi kvalitní práce „*Kapitoly z dějin Kladrubského kláštera a jeho stavebně historický vývoj*“, kterou v roce 1983 napsala Růžena Havlíková pod vedením Jany Janusové. V době vzniku této diplomové práce nebylo ke kladrubskému klášteru mnoho literatury a autorka čerpala především z pramenů. Přínosem práce není pouze historická část věnující se dějinám kláštera a jeho stavebně historickému vývoji, ale zejména metodická část, ve které autorka vypracovala materiály pro místní průvodce.

Kromě práce Štěpána Holického „*Dominikáni a další církevní řády v Plzni*“ z roku 1995¹², ve které jsou uváděny spíše obecné informace o různých řádech, které v Plzni působily, jsou všechny ostatní práce věnovány pouze klášteru v Plasích a cisterciákům. Tyto práce dosahují spíše průměrné, někdy až

⁷ TRINEROVÁ, DANIELA. *Stavební vývoj Plzně: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1986. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek.

⁸ CIBULKOVÁ, IVANA. *Významné stavební památky Plzně: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1983.

⁹ ADÁMKOVÁ, ŠÁRKA. *Vývoj městských domů v Plzni v období feudalismu: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1985. Vedoucí diplomové práce Jan Kumpera.

¹⁰ MRÁZKOVÁ, KATEŘINA. *Architektura 1. poloviny 20. století v Plzni: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2000. Vedoucí diplomové práce Vratislav Ryšavý.

¹¹ RODROVÁ, SILVIE. *Vybrané památky novorenesanční architektury v Plzni: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2000. Vedoucí diplomové práce Vratislav Ryšavý.

¹² Vedoucí práce Jana Janusová. Hodnota práce spočívá především v zaznamenání opatření proti řeholím v 50. letech.

podprůměrné kvality a například Margit Coufalové v práci „*Cisterciácký řád v západních Čechách*“¹³, která je i přes svůj název věnována výlučně plaskému klášteru, se podařilo v dějinách kláštera vynechat celé století a ještě ke všemu to nejpodstatnější, v němž v Plasích významně působil opat Evžen Tyttl.

Období, které vynechala Margit Coufalová, detailně zpracoval Petr Hubka, současný ředitel Státního okresního archivu Plasy, ve své diplomové práci „*Vývoj plaského klášterního velkostatku se zřetelem k jeho stavební činnosti v 17. a 18. století*“.¹⁴ Hubkova práce výrazně vyniká nad ostatními jak samotným kvalitně zpracovaným textem, tak cennou obrazovou přílohou.

Do budoucna by bylo zbytečné a neúčelné zabývat se nadále plaským klášterem¹⁵ a pozornost by se měla otočit směrem k doposud zanedbávaným klášterům a řádům, k nimž dosud existuje dostatek nezpracovaných pramenných materiálů (např. působení jezuitů v Klatovech, klášter Chotěšov a další).

Nejatraktivnějšími a nejnavštěvovanějšími památkovými objekty jsou bezesporu hrady a zámky. Na první pohled se zdá, že se hradům a zámkům věnoval již dostatek pozornosti, bylo napsáno mnoho literatury a student katedry historie nemá možnost objevit něco nového a napsat přínosnou práci. Všechny mince mají ale dvě strany. Je jasné, že zpracovávat zámek Kozel nebo hrad Radyni, by bylo zrádné, ale v západních Čechách se nachází množství malých zámků, hradů nebo tvrzí, které by stály za pozornost, a dosud jim žádná věnována nebyla. Jako příklad za všechny může posloužit zámek v Rochlově na severním Plzeňsku, který má zajímavou historii, v době komunismu posloužil místním statkům jako sklad materiálu a nebyť roku 1989, byl by již zbořen. Žádná odborná práce o něm doposud napsána nebyla, stejně jako o mnoha dalších zámcích tohoto typu.

¹³ 2005, vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek.

¹⁴ 1983, vedoucí diplomové práce Jan Kumpera.

¹⁵ Ke zpracování by však bylo vhodné působení Metternichů v Plasích.

Na katedře historie byla v rámci diplomových prací věnována hlubší pozornost pouze hradu Krašovu¹⁶, Bečovu¹⁷ a hradu a zámku v Rožmitálu¹⁸. Kromě toho vzniklo několik prací, které tvoří přehled hradů či tvrzí na Tachovsku¹⁹, v okolí Klatov²⁰, na Přešticku²¹ a na Plzeňsku.²²

Hrady a zámky se vyskytují také v diplomových pracích, které jsou primárně věnovány stavebním památkám určitého uměleckého slohu. Těchto prací vzniklo pouze pět – jedna se věnuje románským památkám²³, jedna památkám gotickým²⁴, jedna renesanční architektuře²⁵, jedna památkám novorenesanční architektury v Plzni²⁶ a jedna secesní architektuře Karlových Varů.²⁷ Jiné umělecké styly, kupodivu ani baroko²⁸, zpracovány nebyly. Když se

¹⁶ SVOBODOVÁ, ZDEŇKA. *Stavebně historický vývoj hradu Krašovu ve světle nových archeologických objevů: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1983. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

¹⁷ LUŇÁKOVÁ, PAVLA. *Kapitoly z dějin hradu a města Bečova nad Teplou: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1993. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Toms.

¹⁸ ČERVENÁ, MIROSLAVA. *Dějiny a stavební vývoj hradu a zámku v Rožmitálu: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1995. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

¹⁹ PETERÍK, JIŘÍ. *Hrady a tvrze na Tachovsku: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1993. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

²⁰ MAJEROVÁ, MARIE. *Hrady a tvrze v dnešním okrese Klatovy – využití regionálních prvků ve výuce vlastivědy ve 4. ročníku: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1983. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.; SMOLÍK, LUBOŠ. *Historický a stavební vývoj tvrzí v okolí Klatov: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1985. Vedoucí diplomové práce Jindřich Vacek.

²¹ BĚLOVÁ, MICHAELA. *Všeobecná prezentace tvrzí v mikroregionu Přešticko: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2004. Vedoucí diplomové práce Helena Východská.

²² CZECH, MICHAL. *Vývoj hradní architektury na Plzeňsku: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2004. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek.

²³ VÍTOVÁ, RADANA. *Románské památky Západočeského kraje: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1986. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek.

²⁴ PUŽEJOVÁ, JITKA. *Gotické stavební památky v západních Čechách: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1986. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová. Mohli bychom sem zařadit také spíše didaktickou práci IRENY HANZLÍKOVÉ *Gotické památky Prácheňska a jejich využití ve výuce dějepisu na ZŠ z roku 1983* (vedoucí Jana Janusová).

²⁵ ŠTRUNCOVÁ, RADKA. *Renesanční architektura západních Čech: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1999. Vedoucí diplomové práce Jan Kumpera.

²⁶ RODROVÁ, SILVIE. *Vybrané památky novorenesanční architektury v Plzni: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 2000. Vedoucí diplomové práce Vratislav Ryšavý.

²⁷ KUBOVÁ, DANUŠE. *Vybrané památky secesní architektury v Karlových Varech: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1999. Vedoucí diplomové práce Vratislav Ryšavý.

hlouběji na práce podíváme, zjistíme, že se práce tohoto typu příliš nezdařily a tvoří pouhé kompilační „katalogy“ jednotlivých objektů. Výjimku tvoří „*Gotické stavební památky v západních Čechách*“ Jitky Pužejové.²⁹ Jedná se o výborně zpracovaný přehled západočeských hradů. S odstupem času práce nabývá na hodnotě, jelikož zdokumentovala stav hradů v polovině 80. let 20. století. U každého hradu je uvedena fotografie a pláněk, krátká historie hradu, architektonický vývoj, tehdejší stav hradu, opravy uskutečněné ve 20. století a tehdejší využití hradu. Autorka také upozorňuje na hrady, k nimž je málo literatury, např. Gutštejn, Roupov.

Do budoucna se v této oblasti nabízí mnoho možností, už jen proto, že po roce 1989 bylo množství objektů vráceno původním majitelům či prodáno a následně rekonstruováno. Byly prováděny nové průzkumy a zjištěny nové poznatky, které by si zasloužily zpracování.

Vedle památníků, jimž se de facto dosud nikdo nevěnoval,³⁰ vznikl ještě jeden okruh diplomových prací zaměřených na dějiny kultury – práce zabývající se fortifikačními památkami. Jedná se o problematiku, jež byla aktuální především v 70. letech, kdy většina těchto prací vznikla.³¹ Nejvýznamnější a nejzdařilejší je diplomová práce Jiřího Fáka³² „*Opevnění středověké Plzně*“.

²⁸ Barokní architektuře se věnovala pouze diplomová práce specializující se na dva umělce: KANTOVÁ, IRENA. *Tvorba Kryštofa a Kiliána Ignáce Dienzenhofera: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1983. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

²⁹ 1986, vedoucí Jana Janusová.

³⁰ Jedinou diplomovou práci zpracovala Hana Touchová. *Památníky obětem I. světové války na Horažďovicku: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1998. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

³¹ Císařová, Jana. *Fortifikační památky Plzeňska s využitím pro výuku dějepisu v 7. ročníku ZDŠ: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1973. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek; Fišer, Bohumil. *Obraz dochovaných fortifikačních památek ve Středočeském kraji: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1973. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek.; Vrbová, Marie. *Obraz dochovaných fortifikací v okrese Domažlice: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1974. Vedoucí diplomové práce Tomáš Jílek; Brabec, Miroslav. *O fortifikaci na okresu Domažlice do tzv. první krize opevňovacího stavitelství: diplomová práce*. Plzeň: ZČU, Fakulta pedagogická, 1978. Vedoucí diplomové práce Jana Janusová.

³² V současné době vedoucí historického oddělení Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

Podoba a význam na pozadí městské fortifikace v Čechách“ z roku 1988.³³ Práce je prvním uceleným přehledem vývoje opevnění Plzně, ale také souborným pohledem na fortifikaci českých měst, jelikož jsou plzeňská fortifikace a její vývoj posuzovány v komparaci s ostatním městským opevněním. Součástí práce je bohatá obrazová příloha, jejíž součástí tvoří veduty Plzně, které do té doby nebyly publikovány.

Od roku 1988 se na katedře historie fortifikacemi nikdo nezabýval, přitom jedno z nejmohutnějších městských opevnění v Tachově či Klatovech by jistě stálo za zpracování.

V úvodním přehledu zpracovaných témat byly zmiňovány také práce specializující se na kulturní přínos šlechty nebo konkrétních osob. Jedná se o práci Lenky Tobrmanové *„Grypskové z Gryspachu a jejich kulturní přínos“*³⁴ a dvě práce věnující se osobnosti Josefa Hlávky a jeho nadaci – *„Osobnost Josefa Hlávky v kontextu s představiteli kultury přelomu 19. a 20. století“* Olgy Blohmannové³⁵ a *„Josef Hlávka – jeho kulturní mecenát a nadace“*³⁶. Obě tyto práce dokazují, že osobnost Josefa Hlávky není jako téma pro diplomovou práci příliš vhodná.

Diplomových prací se zaměřením na dějiny kultury vzniklo v průběhu činnosti katedry historie relativně velké množství a vedle didaktických prací tvoří kulturní dějiny jeden z největších tematických souborů v dlouhém seznamu diplomových prací. Viditelně jsou dějiny kultury oblíbeným námětem a doufejme, že i nadále budou.

Z rozboru diplomových prací se zaměřením na dějiny kultury vyplynulo, že jistým tématům byla věnována zbytečně velká pozornost, která se zákonitě projevila na kvalitě některých diplomových prací (např. klášter Plasy), a že existuje celá sféra témat, která zpracována nebyla, ale pozornost by si zasloužila.

³³ Vedoucí Jan Kumpera.

³⁴ 1996, vedoucí Jana Janusová.

³⁵ 1991, vedoucí Jana Janusová.

³⁶ 2005, vedoucí Jan Kumpera.

Zadání diplomových prací by mělo být co nejvíce konkretizováno a zúženo, vztaženo ke konkrétním objektům, aby nevznikaly pouhé kompilační katalogy regionálních památek.

Jaká témata by mohla být do budoucna vypracována, bylo naznačeno v průběhu článku u konkrétních tematických okruhů. Obecně můžeme říci, že by mohly být zpracovávány objekty menších vesnických zámků, tvrzí nebo hospodářských stavení, obzvláště ty, u nichž v poslední době proběhly nové archeologické či památkářské průzkumy, které nebyly dosud publikovány.

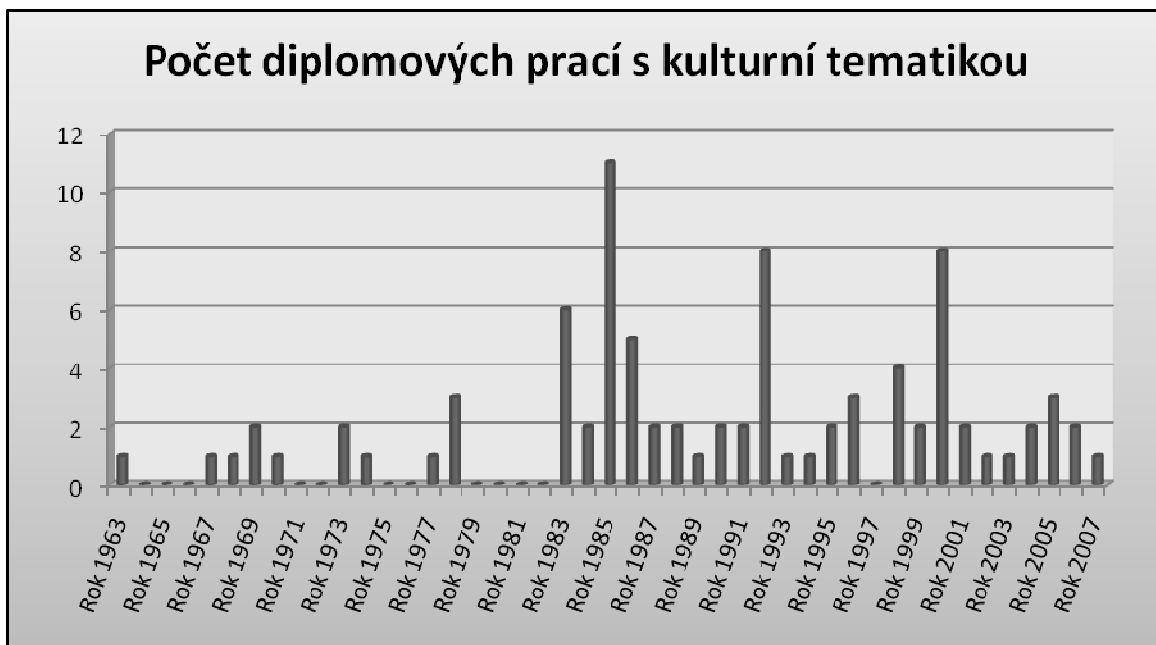
Takovou pozornost, jaká byla věnována cisterciákům a plaskému klášteru, by si zasloužily i ostatní církevní řády a západočeské kláštery. Je ovšem nutné zadání diplomové práce konkretizovat na určitou oblast či období, aby práce mohla přinést něco nového.

Další možností pro zpracování jsou památníky, které byly doposud opomíjeny, nebo působení různých kulturních spolků a další témata, která navrhnou pedagogové, kteří se touto problematikou zabývají, či samotní studenti, třeba poučení tímto článkem.

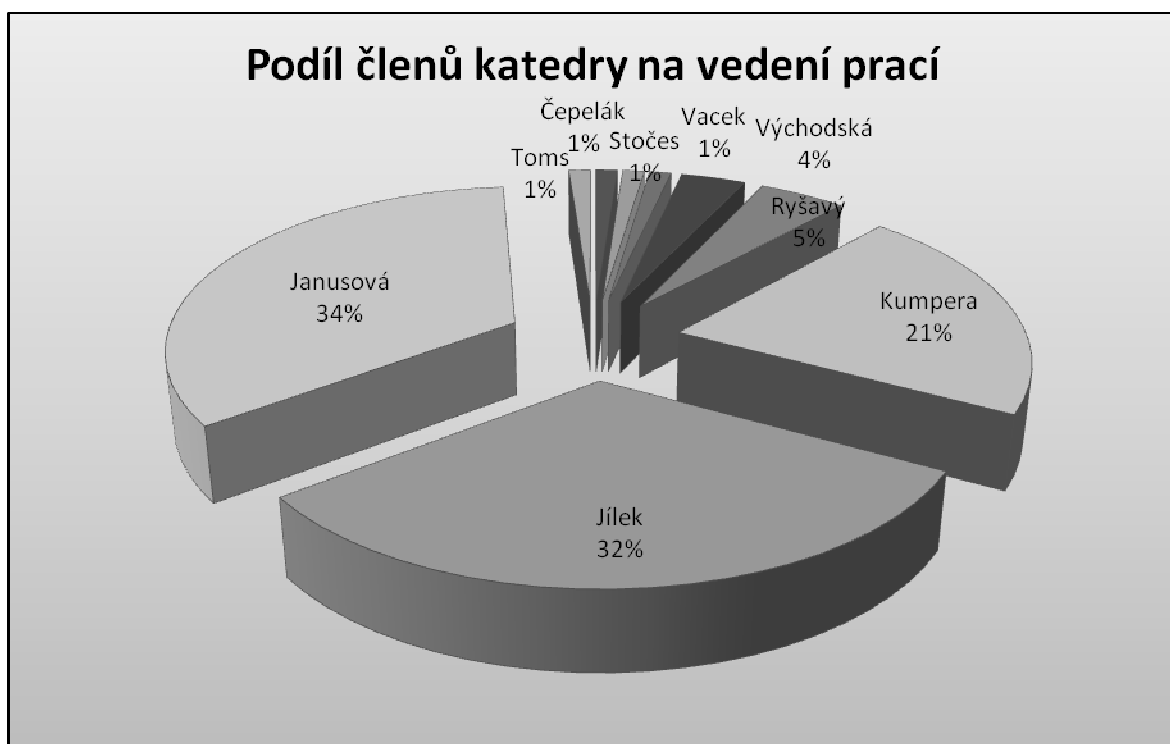
PŘÍLOHY

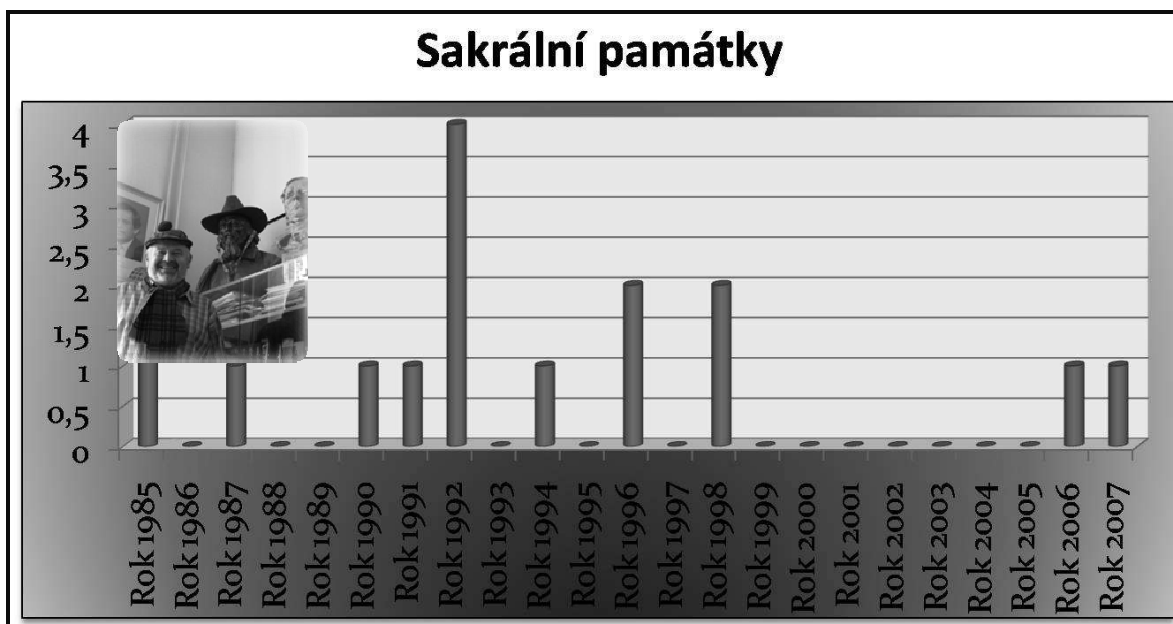
Graf č. 1: Tematické oblasti diplomových prací se zaměřením na dějiny kultury
Zdroj: vlastní zpracování.

Graf č. 2: Počet diplomových prací s kulturní tematikou.
Zdroj: vlastní zpracování.

Graf č. 3: Podíl členů katedry na vedení prací s kulturní tematikou
Zdroj: vlastní zpracování.

Graf č. 4: Diplomové práce zpracovávající sakrální památky
Zdroj: vlastní zpracování.

SUMMARY

The main goal of the report is to review diploma works dealing with history of culture that were written during the existence of history department from its foundation almost sixty years ago till the year 2007. The pursued and analysed diploma works focused mainly on cultural sights and heritage of historical architecture. Their authors concentrated attention before all to the historic background and development of particular architectural monuments and antiquities. Much effort was dedicated also to creators of the followed monuments (mostly famous artists, architects, painters, sculptors etc.) Naturally the main attention was paid to cultural sights in West Bohemia, especially in the region of Pilsen and in particular local districts (microregions). Authors of diploma works have followed a wide range of topics, among them religious architecture, cultural development of Pilsen and other West Bohemia major towns, folk, folk architecture, monasteries, medieval castles and fortresses, Chateaux and manor houses, various memorials and also sights of certain art style as well as cultural contribution of aristocracy or particular artistic persons to the cultural development of the region. Most of these works were guided and supervised by Jana Janusová, Tomáš Jílek or Jan Kumpera. The presented report brings the complete survey and informative summary of all diploma works, dedicated to the regional cultural history. Their analysis enabled to point out the most interesting results and differences in quality as well. This analytical report informs the academic public and also the potential student authors of future diploma works about the students' research and cultural historical topics, done until now at history department.